POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

soški tednik

Leto III Štev. 18

Celoletna naročnina	280 Lir
Polletna „	140 „
Posamezna številka	6 „
Za Jugoslavijo	2 Din

GORICA, sobota 3. maja 1947

V znamenju enotnosti in bratstva med narodi

VELIKE PRVOMAJSKE PROSLAVE NA PRIMORSKEM

Delovne množice Evrope in sveta so letos v mogočnih manifestacijah pokazale svojo voljo do boljšega življenja, za nov socialni red, za mir in napredek ter za uničenje vseh ostankov fašizma. V Beogradu, Pragi in Sofiji, Budimpešti, Parizu in New Yorku so se stotisoči zgrinjali okoli delavskih voditeljev ter vzklikali demokraciji in miru ter bratstvu med narodi. Najveličastneje pa se je praznoval prvi maj v Moskvi, kjer se je vršila velikanska vojaška parada v navzočnosti tov. Stalina in maršala Budjonija, ki je imel ob tej priliki pomemben govor, v katerem je označil potrebo, da mora biti ZSSR vedno pripravljena, da obvaruje mir ter zajamči pravice vsem svobodoljubnim narodom. Milijonske množice so pozdravljale mimohod ter vzklikale velikim voditeljem bratske slovanske države.

Dvestotisoč Slovencev, Italijanov in Hrvatov na tržaških ulicah

Na predvečer prvega maja se je vršila po tržaških ulicah mogočna baklada, katere se je udeležilo 60.000 ljudi. Na pločnikih so množice ploskale in pozdravljale delavce, ki so ponosno držali v svojih žuljavih rokah žareče bakle. Nepopisno diven je bil pogled na to valujočo ognjeno reko, ki se je v strnjenih vrstah, mirno in ponosno pripravljala na praznik dela. Šovinisti in fašisti pa niso mogli preboleti tega veličastnega prizora. Zato so v svoji jezi in mržnji do vsega kar diši po zdravi demokraciji, vrgli med množico več bomb, ki so ranile čez dvajset oseb. Toda zavedne množice se niso razkropile, niso se ustrašile. Še krepkeje so oprijele bakle, še trdneje so se strnile okrog naših zastav, jih visoko dvignile ter nadaljevale svojo pot. Krasni umetni ognji so zaključili večer.

V zgodnjih jutranjih urah so Tržačane prebudile budnice. Ob 11. uri pa je bil Veliki trg že prepoln občinstva. Računa se, da je na velikem zborovanju prisostvovalo 120.000 ljudi. Tam sta nagovorila množice glavni urednik »Il Lavoratore« tov. Gasparini in predsednik Enotnih sindikatov za julijsko krajino tov Vojmir. Oba tovariša sta govorila o velikem pomenu prvomajskega dneva za delavstvo, za bratstvo med narodi, za gospodarsko in politično neodvisnost, za enotnost in demokracijo. Rdeče zastave so se družile s slovensko in italijansko z zvezdo; vsa napredna delovna množica je pozdravljala bratstvo dveh narodov.

Popoldne se je vršil telovadni nastop, kjer je sodelovalo 9000 telovadcev. Nastopili so mogočni pevski zbori in godbe so igrale partizanske in delavske pesmi. Ogromna množica 60.000, ki je napolnila stadion, pa je neprestano burno pozdravljala.

Impozantnost prvomajskega praznika je zapustila pri vseh neizbrisljiv vtis. Delavstvo mesta in dežele, Italijani in Slovenci ter Hrvati so pokazali pred vsem svetom svojo politično zrelost in trdno voljo v prepričanju novih zmag in da je ni sile, ki bi jih mogla zaustaviti.

Slovenske in furlanske množice v Gradiški

Prvotno je bil namen delovnega ljudstva Gorice, da bi praznovalo prvi maj v bratskem sodelovanju z vsemi demokratičnimi silami našega mesta. Vodili so se razgovori med Enotnimi sindikati in Delavsko zbornico za skupen nastop. Toda pri teh pripravah in pogajanjih se je opazilo, da gospodje okrog Delavske zbornice pozabljajo na glavni cilj delavstva in da imajo demokracijo samo na papirju in da so jim važnejša gotova »čustva«. S takim zadržanjem se družijo z vsemi onimi, ki vodijo v Gorici zahrbtno in skrito borbo proti demokratičnim Slovencem in Italijanom. Zdi se, da nasedajo tendencioznemu pisanju »Messaggero Veneta« in »Il Lunedija«, ki skrbita, da se ozračje mesta in okolice ne očisti dinamita. Toda tudi Zavezniška vojaška uprava nam ni hotela privoščiti tega veselja, da bi v mestu, na javnem trgu, praznovali ta največji dan vsega delovnega ljudstva. Sto ovir so nam stavili eni kakor drugi. Enotni sindikati in naše množične organizacije so se slednjič odločili za prijazno furlansko mestece, kjer je še največje razumevanje za naše težnje in pravice.

Že na predvečer so številni kresovi na severnem obronku goriškega grada, na Kostanjevici, na Sv. Marku in dalje po vsej bližnji in daljni okolici oznanjali, da smo na predvečer velikega delavskega praznika. Po vaseh se je ljudstvo zbralo na trgih in cestah ter prepevalo delavske in rodoljubne pesmi. V mestu je zbujala pozornost bolnica J. A. pri Sv. Justu, ki je bila umetno razsvetljena. Zvoki godbe in veselo petje je zaustavilo korak marsikateremu šetalcu, da se je ustavil in poslušal.

Naslednji dan pa je bilo mesto kot izumrlo. Nekatere ceste so bile blokirane, tako n. pr. niso mogli Brici čez pevmski most v Ajdovščino, kjer se je vršila mogočna prvomajska manifestacija prebivalcev novega goriškega okraja.

V Gradiško so prihajale množice po raznih poteh in z različnimi prevoznimi sredstvi. Videli smo zavedne Goričane, delavce in kmete, obrtnike in inteligente, ki so odhajali z vlakom. Drugi zopet so se pridružili veliki povorki kolesarjev, ki je z zastavo na čelu, z napisnimi tablami, med petjem in vzklikanjem privozila na mestni tęg v Gradiško. Močna skupina štandreških žena se ni ustrašila dolge poti ter jo je mahnila kar peš. Gruče so se zgrinjale pod košata drevesa mestnega parka. Skupina pevcev iz Podgore in Pevme je izmenoma prepevala slovenske in italijanske pesmi. V bratski slogi in z vidnim zadovoljstvom so poslušali zagoreli Furlani naše pesmi ter ploskali. Močne povorke iz vseh bližnjih vasi so prihajale z godbami in zastavami na čelu ter so se razvrščale okrog govorniškega odra. Ob 11. uri je nastopil kot prvi govornik tajnik Splošne delavske zveze tov. Bucci, ki je orisal podvig delovnih množic Italije za enotnost in demokracijo.

Pozdravni govor zastopnika delovnega ljudstva Goriške

V imenu Slovencev antifašistov, ki bodo ostali pod okriljem republike Italije je spregovoril v slovenskem jeziku tov. Bogomil Vižintin-Milo. Pozdravil je vse navzoče množice delovnega ljudstva, Slovence in Italijane ter vse napredne, demokratične sile Italije. »Ni zgolj slučaj«, je poudaril zastopnik Slovencev, »da smo se sestali danes složni in enotni na furlanski zemlji. Naša zveza in bratstvo sega daleč nazaj v svetla leta naše skupne borbe, ki smo jo vodili pod zastavo Osvobodilne fronte proti nacifašizmu.« V nadaljnjem je dejal, da ima slovensko delovno ljudstvo zaupanje v demokratične sile Italije, ki bodo v bodočnosti branile naše pridobitve in vse manjšinske pravice. S tem, da smo se zbrali v Gradiški, smo še enkrat potrdili našo povezanost in enotnost z delovnim ljudstvom Italije. Manifestirali smo našo voljo, da hočemo tudi nadalje ostati na braniku pridobitev Osvobodilne fronte ter dati vso možno podporo za utrditev demokracije v Italiji. Borili se bomo še nadalje proti vsem ostankom fašizma in šovinizma, za bratstvo med narodi, mir in za zmago demokratične misli.

Govor tov. Vižintina je bil preveden na italijanski jezik. Desettisočglava množica je burno podčrtavala najvažnejše točke govora ter je ob zaključku navdušeno ploskala.

Nastopil je tov. Novella, komunistični poslanec v rimskem parlamentu, ki je v daljšem govoru prikazal zbranemu občinstvu odločno voljo vsega italijanskega delovnega ljudstva, ki želi mir in mednarodno solidarnost za utrditev prave demokracije v svetu. Pokazal je na imperialiste, ki se baziraio na moč orožja in se pripravljajo na tretjo svetovno vojno, da bi pokazali svojo uničujočo voljo. Razgrnil je pred zbrane tovariše še nebroj mednarodnih in domačih zadev in vprašanj ter priporočal budnost in enotnost delovnih množic.

Godbi sta zaigrali »Internacijonalo«; vsi navzoči so spoštljivo poslušali pesem milijonov delovnega ljudstva.

Proti koncu zborovanja se je pojavil tajnik goriške Delavske zbornice dr. Cian.

Množica je kar onemela, ko je videla, da je pritekel v Gradiško iz Gorice ravno tisti zastopnik, kateri še pred osmimi dnevi ni hotel ničesar slišati o skupnem nastopu in je stavil na Enotne sindikate nespremljive pogoje. Sedaj pa je dejal, naj bi pozabili nekdanje nesporazume; potrebno je, da smo združeni in da si sežemo v roke. Kajti le enotno bo delavstvo doseglo vse cilje, ki si jih je zastavilo. Lepe so te besede. In s Hamletom rečemo: besede, besede, besede . . . Dejanj hočemo! Hočemo odkritosrčnosti in hočemo, če jim je res za dobrobit delavskega razreda, da se ločijo od zavore, ki bi hotela spraviti v Gorici delavski razred na pot sovraštva in politične nestrpnosti.

Nastop mladine na stadionu

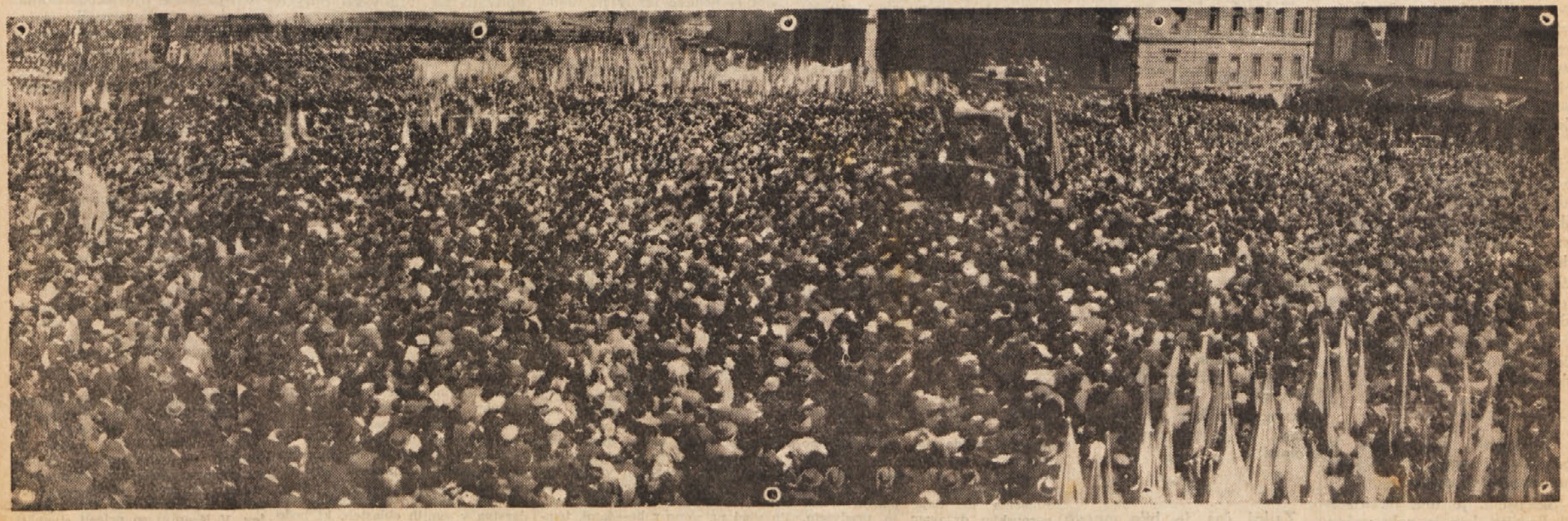

PRAZNIK DELA V TRSTU

Otresejo naj se vseh šovinistov in teroristov, ki mečejo še vedno temno senco na njih CLN. Z dejanji naj dokažejo, da jim je res za sodelovanje z demokratičnimi množicami!

Kakor v Gradiški so se vršile velike manifestacije tudi v Tržiču in Krminu. Čez 12.000 ljudi je prisostvovalo zborovanju na trgu v Tržiču. In čez 4000 se jih je zbralo v Krminu.

V Krminu so na predvečer delovnega praznika zažgali obilo kresov in umetnih ognjev. Naslednjega dne popoldne se je vršila na športnem igrišču nogometna tekma in razni telovadni nastopi. Sledil je koncert na trgu in ob 7. uri zvečer veliko množično zborovanje.

Tako se je ljudstvo Goriške, Furlani in Slovenci, — pridružilo vsemu demokratičnemu ljudstvu sveta in dalo duška svoji enotni volji: po miru, kruhu, demokraciji in borbi proti vsem neofašističnim spletkam.

Politični pregled

Važnost in obsežnost vprašanj, o katerih je razpravljal Svet štirih v Moskvi

V zgodovini diplomatičnih pogajanj ni bilo že lep čas tako važnih in obširnih nalog, kakor jih je imela moskovska konferenca in zato ni nič čudnega, če zahteva njihova rešitev mnogo časa, potrpljenja in vztrajnosti. Zato ni mogoče zahtevati, da bi se vse te naloge mogle rešiti na enem samem zasedanju. Približno petnajst mesecev je n. pr. zahtevalo pripravljanje pogodb z bivšimi nemškimi zavezniki (mislimo Italijo, Madžarsko, Bolgarijo, Romunijo in Finsko).

* * *

Zaključku moskovskega zasedanja so v inozemstvu sledili obširni komentarji. Nekateri presojajo položaj dovolj trezno in objektivno, drugi spet so črnogledi. Na vsak način se posebno podčrtuje dejstvo, da je delo konference potekalo tudi v napetem ozračju. Sovjetska zveza je skušala na zasedanju štirih ministrov iti po poti, ki pelje do mednarodnega sodelovanja na podlagi enakopravnosti. V sredini napetih razpravljanj je bilo vprašanje izvedbe krimskih in potsdamskih sklepov o Nemčiji. Sovjetska delegacija se je mnogo trudila, da se zajamči izvedba teh sklepov. Odločno se je uprla vsem poskusom ameriške in britanske delegacije, da bi se izognile tem sklepom in jih nadomeftila z drugimi.

Vemo, da so vsi sovražniki Sovjetske zveze upali, da bodo na konferenci odpravili ali vsaj dosegli revizijo krimskih in potsdamskih sklepov, kar bi pripravilo pot napadalnim in imperialističnim tendencam, ki so jih pokazale nekatere države. A sovjetska delegacija je vztrajno branila enotnost velesil in načelo spoštovanja sprejetih sklepov.

* * *

Moskovska konferenca je položila temelje za rešitev nemškega vprašanja.

Sklenjena je bila likvidacija Prusije, kar je zelo važno za demokratično obnovo Nemčije. Dosežen je bil sporazum o demilitarizaciji, denacifikaciji in demokratizaciji Nemčije. Delegacije so se zedinile tudi v vprašanju tako imenovanih »razseljenih osebe« in dosegle sporazum. Urejena je tudi zadeva o teritorialni organizaciji Nemčije.

Vendar pa se razpravljanje o osnovnih vprašanjih ni izčrpalo. Nerešena so ostala gospodarska vprašanja kot uravnovešenje nemškega povojnega gospodarstva in reparacijski program. Sovjetska zveza daje tem problemom izredno važnost in smatra, da je reparacijski program organično povezan z gospodarskimi načeli.

Ker ni bilo vprašanje nemških reparacij še rešeno, se je zavleklo tudi vprašanje avstrijske pogodbe, ker se ena glavnih določb nanaša na nemško imovino.

* * *

Da bi popolnoma ocenili pomen že izdanih sklepov in tudi obseg problemov, ki še niso bili do sedaj rešeni, je potrebno natančno proučiti obseg in pomen nalog, ki so bile postavljene. Z gotovostjo lahko rečemo, da niso bili dosedaj tako važni in tako zamotani problemi še nikdar rešeni z diplomatskimi pogajanji. Rešitev teh problemov zahteva v prvi vrsti časa. Zato niso mogli biti rešeni na enem samem zasedanju. Morda so oni, ki sedaj govoričijo o »neuspehih« moskovske konference, gojili skrite upe, ki nimajo ničesar skupnega s stvarnimi nalogami za rešitev evropskih problemov v duhu mednarodnega sodelovanja. Če je tako, tedaj naj govorijo o neuspehu svojih lastnih upov, ne pa o „neuspehu«« moskovske konference.

Na moskovskem zasedanju Sveta ministrov se je sovjetska delegacija vztrajno in odločno borila za interese demokratičnega in trajnega miru. Brezkompromisno je vztrajala na tem, da se izvedejo sklepi, ki so jih sprejele zavezniške države zato, da se zagotovi varnost narodov za mnogo let. K temu vzvišenemu in plemenitemu cilju so bili usmerjeni napori sovjetske delegacije. Vse njeno delo je bila močna manifestacija stalinske zunanje politike Sovjetske zveze — zanesljivega branika miru in varnosti, svobode in neodvisnosti narodov.

Palestinsko vprašanje na dnevnem redu generalne skupščine Združenih narodov

V Flushing Meadows (New York) razpravljajo o palestinskem vprašanju.

Večina delegatov glavne skupščine organizacije združenih narodov se je postavila na stališče, da se mora vprašanje Palestine izčrpno preučiti.

Angleška delegata so vprašali, če je Velika Britanija pripravljena brezpogojno sprejeti sklepe glavne skupščine glede Palestine. Cadogan (tako se imenuje angleški delegat) je takoj pripomnil, da je sporazumen s tem predlogom po načelu, »da morajo države sprejeti in izpolniti sklepe glavne skupščine, razen v primeru, da je to nemogoče izpolniti.

* * *

Zadnj čas je bilo mnogo slišati o Palestini kot deželi, kjer niso več varne angleške okupacijske oblasti. Židovske teroristične podtalne organizacije so že večkrat izvršile res smele atentate na britanska predstavništva, tako da se je sprva zdelo, da bo prišlo da še večjih komplikacij.

Prebivalci Palestine pa niso samo Židje, ampak tudi Arabci. Zato so tudi arabske države stavile svoje predloge za rešitev palestinskega vprašanja.

Med drugimi je iraški delegat naredil opazko, da bi bilo treba najprej ugotoviti, ali priznava organizacija Združenih narodov načelo, da imajo narodi pravico sami odločati o svoji usodi...

Poljski delegat se je izrekel za temeljito razpravljanje o Palestini in predlagal, naj se zaslišijo tudi židovski predstavniki.

Angleški delegat je v posebnem pismu zahteval, naj se preučijo predlogi arabskih držav samo v primeru, če predlagajo stvarne načrte.

Sirijski delegat se je uprl, da bi bila tudi sionistična predstavništva udeležena pri razpravljanjih v glavni skupščini.

Pregled zadnjih akcij španskih partizanov in članov odporniškega gibanja, ki se borijo za svobodo španskega naroda

Enote španskega odporniškega gibanja so izvedle mnogo uspešnih napadov na Francovo civilno gardo v območju Grenade, Cordobe in Luga. Manjši oddelek partizanov je padel v mesto Frenigal. Ko je razdelil propagandni material, se je umaknil iz mesta brez kakršnih koli izgub.

Člani odporniškega gibanja so v Geroni postavili bombe na sedežih Francovega komisariata za prehrano in Francovih sindikatov.

Eksplozije bomb so povzročile veliko gmotno škodo v San Sebastianu, kjer so člani odporniškega gibanja uspešno napadli Francovo radijsko postajo.

Partizani so prebrali po radiu razglas odporniškega gibanja baskijskemu ljudstvu. Poskuse Francove policije, ki je hotela intervenirati, so odbili, partizani pa so se po končani emisiji umaknili iz mesta brez kakršnih koli izgub.

Odprto pismo češkega publicista londonskemu dnevniku „Times“

Ugledni češki publicist in novinar Andrè Simone je naslovil v „Rudem pravu“, glavnemu organu Komunistične partije Češkoslovaške, odprto pismu londonskemu „Times-u“, v katerem pravi:

„V svojem uvodniku z dne 7. aprila ste Sovjetski Zvezi velikopotezno svetovali, da bi se odrekla svojim pravicam na neposredne reparacaje iz tekoče nemške proizvodnje. Ni to prvi slučaj, da ste velikopotezni na škodo ostalih. Mi vsi tu — v tej mali državi, o kateri se je po Chamberlainovih besedah v Angliji tako malo vedelo — imamo še v dobrem spominu vašo „velikopoteznost“ z našimi obmejnimi kraji. Svetovali ste Češkoslovaški Republiki, da bi jih predala v roke Nemčije. Posledice tega nasveta so stopile v zgodovino in ni potrebno, da bi se o njih razgovarjali.

Nasvet, katerega danes ponujate Sovjetski Zvezi, ni manj nevaren od onega, katerega ste pred devetimi leti dajali nam. Da bi lahko svoj predlog utemeljili, pišete, da odrekajoč se svojim pravicam na neposredne reparacije, „Rusija samo prizna, kar so morale že pred njo priznati uspešne, toda izčrpane države, ki so vodile vojno — namreč, da bremena, ki jih zahteva vodstvo moderne vojne, ne more premagani sovražnik nadomestiti“. Morda si je uvodničar, ki je ta članek napisal, mislil, da razlaga resnico. Toda jaz pa mislim — in sem prepričan, da izražam misli ogromne večine vseh onih evropskih ljudi, katerih domove so Nemci zasedli — da sprejeti to staro resnico, ne pomeni nič drugega, kakor novo premijo staremu napadalcu.

Sprejeti to staro resnico pomeni pomiriti se s tem, da se zgodovina mora ponavljati. Toda težnje vseh miroljubnih narodov gredo za tem, da bi se ne morale ponavljati in da bi se ne ponavljala. Zatrjujete, da podpirate idejo Združenih narodov. Kaj pa bi postalo iz njihove organizacije, če bi njeni člani verjeli, da niso v stanju preprečiti tretjo vojno zato, ker se do danes še nobeni mednarodni organizaciji ni posrečilo preprečiti oboroženi konflikt? Ali ne bi napisal vaš uvodničar razdraženo, da je tak „defetizem“ nevaren in ali ne bi pozival k boju proti „vojnemu pesimizmu“?

Toda vaš uvodnik z dne 7. aprila ni nič drugega kot izraz takega defetizma. Zato ker v preteklosti premagani zovražnik ni povrnil vsaj del škod, ki jih je napravil zmagovalcu, ni mogoče naiti sredstvo in način, da bi v današnjem slučaju tako ne bilo? Vaš uvodničar piše, da „vsi priznavajo velikost ruskih izgub“. Ali ne mislite, da mora tako pisanje smatrati sovjetski državljan za neumestno ironijo, ko potem patetičnem stavku predlagate, da naj Sovjetska Zveza prosi Ameriko za posojilo in da naj pusti začasno reparacije iz tekoče proizvodnje na strani? Ali tako dobro informirani organ kot je vaš ne ve, da Amerika ne daje posojil vsem evropskim državam in predvsem, gotovega političnega tipa? Ali se avtor uvodnika ne zaveda, da za časno se odreči pravicam reparacij iz tekoče proizvodnje pomeni odložiti njihove dobave v nekake meglene daljave, kar pomeni dejansko se jih za vedno odreči? Vaš list je bil kritiziran za mnoge pomanjkljivosti, toda nikdar ne za naivnost. Ali resnično hočete, da naj bi vsi verjeli v vaše prepričanje reparacijskih dobav iz tekoče proizvodnje potem ko bodo izplačana anglo-ameriška posojila nemškim zapadnim oblastem in ko bo dosežena njihova avtarkija? Dobro veste, da je to proces več let in niti tako dobro informirani list kot je vaš ne more, pa če tudi z enoprocentno sigurnostjo, predvidevati, kakšen bo potem položaj in če ne bodo anglosaške države prednesle proti reparacijskim dobavam nove argume te. To vse smo že enkrat doživeli. V arhivih vašega lista ni malo člankov iz dob po prvi svetovni vojni, kateri so hoteli dokazati, da Nemčija ne more plačati nobenih reparacij. Nova plačanja reparaciji bi tedaj pomenila, da bi bila Nemčija brez masla, toda kampanja vašega in ostalih dnevnikov proti reparacijam je imela v Nemčiji svoj odmev v kampanji „kanoni namesto masla“.

Bojim se, da bi tudi sedaj izpadlo podobno kot po prvi svetovni vojni, če bi bili upoštevani vaši nasveti. Reparacije do skrajnih možnosti Nemčije so eden izmed predpogojev za ohranitev miru. Molotov je nedavno izjavil, da so reparacije tudi moralno vprašanje. Gotovo zahteva najosnovnejša morala, da bi nemško delo in nemška proizvodnja prispevala vsaj delno k obnovi tega, kar je nemško delo in nemška proizvodnja uničila. To je tudi v krimski pogodbi jasno povedano. Kljub vaši trditvi, da je potsdamska pogodba nadomestila krimsko, je dejansko krimska še danes v veljavi. V potsdamski pogodbi ni namreč nikjer povedano, da je postal krimski sporazum neveljaven. Tudi to spada k moralni plati problema reparacij, da morajo izpolniti v miru zmagovalci vse, za kar so se v času vojne obvezali.

Toda s tem še ni moralna stran problema izčrpana. Prva dolžnost državnikov in miroljubnih narodov je, da onemogočijo novo vojno. Vojne, ki so besnele v preteklosti, niso mogle biti onemogočene tudi zato, ker so napadalni narodi lahko v slučaju poraza računali s tem, da bo veljala zopet vaša stara pravica o neplačanju vojnih škod, ki jih je poraženi sovražnik povzročil. Prav zato je zahteva reparacij do skrajnih možnosti ne samo materialna zahteva, temveč, tudi moralna. Če se bo posrečilo to vašo staro pravico odstraniti in primorati Nemčijo, da bo plačala reparacije do skrajnih možnosti, bo to za Nemce nauk in izkušenost, ki bo morda prispela k spoznanju nove in mnogo več kot važne resnice, da premagani napadalec mora napad drago plačati. Kako drugače hočete iztrebiti nacistično ideologijo v Nemčiji kot pa s tem, da nemški narod prevzame odgovornost za dela svojih vlad ne samo z besedami, temveč tudi stvarno?

V svojem uvodniku pišete, da je moskovska konferenca Molotovova „priložnost“. Jaz pa preje mislim, da bi morala biti priložnost onih držav, katere Nemci niso zasedli, terorizirali, uničili. Pravite, da nikdo ne more zahtevati od anglosaških držav, da bi financirale nemške reparacije. Nikdo tega ne zahteva. Toda ni mogoče zahtevati od osvobojenih narodov, da bi prispevali k financiranju tretje svetovne vojne s tem, da bi se odrekli možnim reparacijam. Pravim možnim reparacijam, kajti nikdo, kot je poudaril naš predsednik Dr. Edvard Beneš, si ne želi, da bi Nemčija trpela lakoto. Pogodba o reparacijah bo mogoča samo tedaj, če se bodo anglosaške države odločile iskati nove metode gospodarstva v svojih oblasteh, ki bodo tudi dovolile reparacije iz tekoče proizvodnje“.

V globokm spoštovanju
Andrè Simone

Nekaj zgodovinskih podatkov o Ljudskem domu

Upravičene zahteve goriških Slovencev

Pred skoro pol stoletjem se je porodila med goriškimi Slovenci želja ter nujna potreba, da si morajo sami zgraditi v mestu stavbo, kjer bi dobile vse naše organizacije primeren in dostojen sedež. Napredni goriški Slovenci niso hoteli več prosjačiti za to ali ono dvorano, kjer bi prirejali svoje kulturne prireditve in koncerte. To se je zdelo nevredno kulturnega podviga slovenskega življa v Gorici ,ki je rasel vsaki dan bolj. Po osnovanju Trgovsko-obrtne zadruge so si praktični Goričani takoj zamislili izgradnjo lastnega doma. Skupina najvidnejših in najnaprednejših goriških Slovencev se je zbrala in s posredovanjem Antona Pečenka se ji je posrečilo kupiti za 52.000 kron eno izmed najlepših stavbišč v bližini Ljudskega vrta. Načrte je izdelal prof. Fabiani, nadzorstvena dela pa je vodil inž. Costaperaria. Vsa gradbena dela je izvršila domača tvrdka bratov Mozetič v Gorici, mizarska dela »Mizarska zadruga« v Solkanu, vsa ključarska dela — goriška domača tvrdka Alojza Živica, vsa steklarska dela tvrdka Antona Korena itd. »Trgovski dom« je bil sezidan v najlepšem delu Gorice na sredini Korza, kjer je bil vedno najživahnejši del goriškega družabnega življenja. S to ponosno stavbo je začelo v mestu bujno društveno delo, ki je povzdignilo sloves slovenskega mena med drugorodci. Med goriškimi Slovenci pa je dvignilo narodni ponos in zavest lastne moči, obenem pa dalo poguma za nadaljni razvoj in napredek slovenskega življa. V letih pred prvo svetovno vojno so goriški Slovenci in za njih Trgovsko obrtna zadruga pokupili nekaj zelo važnih stavb v mestu. Naj omenimo samo hotel Sudbahn, hotel Jelen, Narodni dom v ulici Sv. Ivana, poslopja Posojilnice v Gosposki ulici, nato hišo posojilnice na Korzu itd. Mestni očetje v Gorici, ki so videli v tem velikem podvigu goriških Slovencev nevarnost za svoj prestiž, so začeli ustavljati to »drzno« nakupovanje s strani goriških Slovencev. Toda tudi s strani nekaterih naših ljudi, bodisi iz nevoščljivosti in zavisti, bodisi zaradi nazadnjaške in egoistične ter ozkosrčne gonje dela slovenske politike in njih listov, so se začela metati Trgovsko-obrtni zadrugi in krogu, ki ji je stal blizu, polena pod noge... Mizarska zadruga v Solkanu, je prišla v denarno zagato zaradi ponesrečenih špekulacij in investicij, še več pa vsled rovarjanja in izkoriščanja tega stanja s strani političnih nasprotnikov, ko so vlagatelji v kratkem času odpovedali nad en milijon kron hranilnih vlog. To stanje je vplivalo na Trgovsko obrtno zadrugo, ki je prešla nato v likvidacijo. Z izplačilom vojne škode se je ponovno uredila zadeva z Ljudskim domom in če ne bi fašizem z vsem svojim peklenskim delom udaril po gospodarskem in kulturnem življenju goriških Slovencev, bi se danes gotovo ne govorilo več o »vprašanju« Ljudskega doma.

O tem, kako so Mussolini, Turati in razni Vidussoni želeli uničiti vsak podvig goriških Slovencev ter celo njih iztrebitev, podajamo še nekaj zanimivosti.

Iz listin arhiva bivše Trgovsko-obrtne zadruge v Gorici, ki je bila ustanovljena leta 1897, je razvidno, da je imel v letu 1932 največje zasluge pri uničevanju lastnine goriških Slovencev prefekt Tiengo. Ta je imenoval za likvidatorja zadruge, ki je bila lastnica Ljudskega doma, g. Luigija Faleschinija. O tem pa pravi listina, da je bil za italijanski fašizem »ottimo camerata.«

Čujte, čujte, kako so fašisti „kupili“ Ljudski dom

Da bodo lažje delali (brez svedokov), je bilo potrebno odstraniti iz odbora za likvidacijo vse Slovence. Takoj so šli na delo ter odstavili naše zaslužne goriške može: dr. Karla Podgornika, Mateja Primožiča, Zvanuta Ivana, Čuka Elijo, Klajnščka Jožefa, Križmana Ignaca in dr. Petra Medveščka. Za svojega likvidatorja pa so fašisti imenovali zaupnega Faleschinija.

Ob tej priliki je poslal tajnik goriškega fašija Avenanti sledeče pismo upravnemu tajniku PNF v Rimu :

Gorica, dne 22. avg. 1933.

Tajno — nujno.

Spoštovani poslanec
Grand' Ufficiale Giovanni Marinelli,
administrativni tajnik PNF,
Littorio
Rim.

Št. zapisnika: 1201/A
Tajno — Predmet: Casa del Fascio.

Velespoštovani g. poslanec!

Palača, kjer ima sedaj sedež goriški Fascio, je last zadruge v likvidaciji. Lastniki poslopja so v celoti Slovenci.

Že preteklo leto je prefekt Tiengo začel akcijo, da odvzameSlovencem ta dom. Jaz sem s svoje strani podvzel vse korake, da se pospeši prehod imovine Slovencev v naše roke.

Proti nam so vstali Slovenci, ki so najbolj ogorčeni. Pritožili so se celo na Državni svet (v Rimu), da bi še enkrat podčrtali nezakonitost imenovanja italijanskega likvidatorja.

Sedaj sem pa pokazal vsem tem prepirljivim Slovencem.

Postavil sem jih pred dejstvo, da je kupec sama fašistična stranka. Da pa ne bi izgubljali preveč besedi, vam povem sledeče:

Poslopje, čigar cenitvena vrednost znaša 1.200.000 lir in čigar prava vrednost je v znesku 800.000 lir, bom kupil za 400.000 lir.

* * *

Te vrste dovolj jasno govorijo, na kakšen način so se fašisti polastili Ljudskega doma. Sedaj je na Zavezniški vojaški upravi, da popravi krivico, ki so nam jo napravili fašisti ter da vrne dom našim ustanovam in kulturnim organizacijam.

Iz Italije

Kakor poročajo genovski časopisi, je ameriška ladja „Winslow“, ki je namenjena s tovorom razstreliva na Kitajsko pristala v genovskem pristaniščU. Značilno je, da v registru te ladje ni označena vrsta tovora.

Kakor se je izvedelo, je posadka ladje „Winslow“ proglasila stavko v znamenje protesta zaradi dobavljanja takega tovora.

Nezadovoljstvo delovnih množic v Italsiji zaradi stalnega dviganja cen življenjskih potrebščin in draginje vedno bolj narašča. V Bologni je osebje mestne občine in občin v pokrajini napovedalo stavko. Občinski uslužbenci zahtevajo zboljšanje delovnih pogojev. V Neaplju so pričeli stavkati brivski delavci, ki zahtevajo povečanje mezd. V Rimu so na dnevnem redu demonstracije, ki jih prirejajo brezposelni delavci.

Slavnostna otvoritev

SEVERJEVEGA DOMA V KOJSKEM

Prekrasno pomladansko vreme je privabilo obilo briškega ljudstva, kakor tudi Goričanov in okoličanov, ki so prišli v Kojsko z raznimi prevoznimi sredstvi prisostvovat otvoritvi dečjega doma, ki bo nosil od sedaj naprej ime Severjev dom.

* * *

Tov. Anton Reja-Sever je stopil že leta 1941 v družbo prvih aktivistov, ki so začeli z organizacijskim delom po Goriškem. Skoz vsa leta osvobodilne borbe je bil med prvimi delavci na terenu.

Bolezen, ki je dolgo časa glodala njegovo zdravje, ga je priklenila na posteljo. Iskal je zdravja v Gorici, Ajdovščini in Golniku, dokler se ni povrnil na svojo ljubljeno briško zemljo, kjer je umrl in sicer lansko leto v svojem 50. letu.

Pokojnik je bil po poklicu mizar. Zaradi svojega borbenega značaja in poštenosti je bil pri vseh, ki so ga poznali, zelo priljubljen. Brici, ki so visoko cenili njegovo delo, so se oddolžili njegovemu spominu s tem, da so imenovali po njem dom, ki sprejema sedaj pod svoje okrilje sirote padlih partizanov.

* * *

Severjev dom je mogočna stavba, ki je bila svoj čas grad. Do sedaj so v domu preuredili 1 oddelek. S časom se bodo prostori še razširili. Briško ljudstvo je mnogo pripomoglo, da so lahko popravili Severjev dom. Že lansko leto so Brici veliko storili, da so počitniške kolonije dobro izpadle. Zato so delali udarniško in nabirali prostovoljne prispevke. Letos pa so podvojili svoje moči in ustvarili zavetišče našim najpotrebnejšim, da so ga lahko od srca veseli.

Nedavno smo bili tam.

Pred vhodom je dvorišče, iz katerega se stopi v predsobo, nato v kuhinjo. Tu smo našli vse snažno in v redu. Zraven kuhinje je shramba, na levo pa prijetna jedilnica. V njej so mize in stoli iz masivnega domačega lesa. Na steni je slika maršala Tita in zastavice.

Otroci naših padlih borcev se bodo vedno spominjali junaškega voditelja jugoslovanske armade, ki je vodil od zmage do zmage tudi naše primorske čete.

Lepo so porazdeljene napisne tablice. Ena izmed najlepših sob bo služila otrokom za igralnico. K modernemu zavetišču spadajo tudi tri prhe, snažni umivalniki s tekočo vodo ter kopalnica z mrzlo in vročo vodo.

Spalnica je sodobno urejena. Sedem zračnih in sončnih prostorov s pečmi je odrejenih v ta namen.

Skladišča, pisarniške sobe, ambulanta in drugi prostori izpopolnjujejo lepo in res krasno urejeno zavetišče za otroke.

Ogromno dela in stroškov je bilo z električno napeljavo, kanalizacijo in odtokom vode.

* * *

Vse to je ustvarilo briško ljudstvo s podporo naših organizacij in ustanov. Delo bo najlepši spomin na to, kako se je briško in ostalo goriško ljudstvo oddolžilo spominu svojih najboljših sinov.

* * *

V nedeljo, dne 27. aprila, je sprejela velika grajska dvorana mnogo obiskovalcev, ki so željno pričakovali tov. Franceta Bevka, slovenskega pisatelja in velikega borca za svobodo. Žal, da se tov. Bevk ni mogel udeležiti otvoritve, ker so ga gotovo zadrževali nujni posli v Ljubljani in Beogradu.

Spregovoril je tov. Gravner, bivši predsednik ONOO za Brda. Uvodoma se je zahvalil vsemu briškemu ljudstvu, kakor vsem ostalim za podporo in delo, ki je bilo izvršeno. Danes imamo pred seboj krasno stavbo, ki bo služila svojemu namenu in bo nosila ime enega najzaslužnejših briških delavcev OF tov. Severja.

Tov. Leban je podal finančno poročilo, ki se tiče dohodkov in izdatkov briškega doma za otroke.

Spregovoril je še domači g. župnik ter tov. Vitez. V napolnjeni dvorani je ljudstvo odobravalo poročila govornikov.

Ljudje so bili zelo zadovoljni z igro »Zadrega nad zadrego«, ki jo je predvajalo prosvetno društvo »Tisoč zvezd« iz Medane. Glavne vloge so bile dobro zasedene in režija je bila v veščih rokah.

Medanci so na najboljši poti in od njih pričakujemo še boljša dela, kajti v dramski skupini je dovolj dobre volje in tudi zmožnosti.

Po prireditvi je sledila prosta zabava. Dramska skupina ter ostali so ostali še nekaj časa v prijateljskem krogu. Sledila je zakuska, na kateri je bilo izneseni več napitnic in zaključno napitnico je imel vodja prosvetnega društva iz Medane.

Pred otvoritvijo Severjevega doma se je vršila na pokopališču pri Sv. križu blagoslovitev grobov padlih partizanov, ki jih je krasilo zelenje in zastavice. Po blagoslovitvi in molitvah je spregovorila mati padlega borca. Tovarišica Marušičeva pa je deklamirala ganljivo pesem Mateja Bora.

(Vas Kojsko, ki šteje 850 duš, je dala 90 žrtev za našo svobodo. Od teh je bilo 67 domačinov.)

GORICA

Občni zbor Nabavno-prodajne zadruge

V nedeljo 27. p. m. se je vršil občni zbor Nabavno-prodajne zadruge. Upravni odbor je poročal o delovanju zadruge in o težkočah, ki jih je imel. Zadrugarji so preučili stanje zadruge, odobrili letno bilanco in dali razrešnico sedanjemu upravnemu in nadzornemu odboru.

Tov. Vižintin je orisal razvoj zadružništva na Goriškem, kjer je naše ljudstvo kljub oviram angloameriške uprave v velikem številu stopilo v zadruge in jih z vso zavestjo podpiralo. Naše zadruge so po svojih močeh nudile svojim članom in nečlanom umetna gnojila, modro galico, semenski krompir in drugo blago, ki služi za široko potrošnjo prebivalstva. Obrazložil je nadalje pot, ki jo bo šla zadruga v novih razmerah ter je pozval zadrugarje, naj nadaljujejo boj proti vsem izkoriščevalcem delavca, kmeta ter delovnega inteligenta. „Narodna manjšina Slovencev v Italiji mora ostati enotna na gospodarskem, kulturnem in političnem polju ter mora sodelovati z naprednimi in demokratičnimi silami nove republike Italije". Tem besedam so zadrugarji, ki so se skupščine polnoštevilno udeležili, aplavdirali in z zanimanjem sprejeli še nadaljne sklepe v zvezi z delovanjem zadruge.

Izvoljen je bil nov upravni in nadzorni odbor, ki je sestavljen iz priznanih gospodarstvenikov, v katere imajo zadružniki polno zaupanje, da bodo kot doslej pravilno vodili in vedno bolje razvijali zadružništvo.

ŠEMPETER PRI GORICI

Cesto popravljajo

Vendar že enkrat! Kolikokrat smo pisali o cesti naše vasi, ki je bila v obupnem stanju. Sedaj so jo začeli popravljati. To delo, ki se je sedaj pričelo, pa bi lahko že davno začeli in tudi končali. Kolesarji in motorna vozila so se izogibali cestnih jam in so se kar samovoljno posluževali krajnega dela ceste, ki je namenjen pešcem. Upamo, da bodo tudi ostale poti in ceste temeljito popravili, kajti zanikrnost merodajnih mest je bila že na višku.

ROŽNA DOLINA

To in ono

Naš zadnji članek, ko smo se pritožili, da nam manjka ulična razsvetljava, je vendar nekaj pomagal. Pred enim mesecem so nam zopet napeljali električno razsvetljavo in sicer od Rdeče hiše do ulice Liskur, kakor smo jo imeli pred letom 1943. Če smo za to napeljavo hvaležni mestni upravi se pa danes vprašamo, zakaj ne gorijo vse žarnice, ki so bile postavljene. Manjka žarnica pod mostom in tri zadnje. Zato prosimo, da se upošteva želja prebivalstva in davkoplačalcev ter upamo, da se nam ustreže.

Pritožiti se moramo in naši javnosti sporočamo, da skozi 14 dni že pobira železniška uprava telefonske žice, ki so vzdolž železniške proge, ki pride pod Jugoslavijo. Ljudstvo se zgraža nad takšnim početjem in ostro žigosa to kradnjo narodne imovine.

V kratkem času smo kar trikrat razobesili slovenske in italijanske zastave z zvezdo. Poleg teh smo razvili trasparente. Bilo je to za volitve OF, petindvajsetega aprila in za delavski praznik prvega maja. Za prvi maj so naši možje in fantje postavili mogočen maj, ki nas je spominjal onega pred skoraj tridesetimi leti. Maj je bil lepo okinčan in je zbujal občo pozornost. Na dan prvega maja je bilo pri nas posebno živahno, iz mesta in okolice so prišli gostje ter se veselili. Gostilne so bile prepolne gostov, vesela pesem se je razlegala še pozno v noč.

KROMBERK

Spomin na zaslužno tovarišico

Vsi zavedni prebivalci naše vasi se spominjajo tov. Pavle Pavlin, ki je bila prva aktivistinja in ki je padla zadeta od sovražne krogle. Že leta 1941 je stopila v vrste naših terenk in opravljala svoje delo — kljub nevarnostim — na najvzornejši način. Prestala je obilo preiskav ter je bila zaprta v goriškem zaporu. Njen mož je leta 1942 stopil v partizanske vrste in tovarišica Pavla je neustrašno nadaljevala svoje delo ter nudila vso pomoč partizanskemu gibanju. Ko so okrutni Nemci koncem septembra 1943 obkoli vas, je svinčenka iz sovražnikove puške pretrgala njeno mlado življenje, ki je bilo vse posvečeno domovini.

Sedaj počiva na domačem pokopališču. Vaščani, ki so globoko cenili njeno žrtev, obiskujejo njen grob ter ga pokrivajo s svežim pomladanskim cvetjem.

Na drugem mestu prinašamo pesem, ki govori o domovinski ljubezni in smrti prve aktivistinje naše vasi.

Večna ji slava!

Društveno delo

Nikdo nam ne more očitati, da zaostajamo za drugimi prosvetnimi društvi. V okviru prosvetnega društva je bil ustanovljen pevski zbor, ki šteje 20 članov in se vadi dvakrat tedensko. Ravnotako je marljivo na delu godbeni odsek, ki je številčno še precej močan in ima redno svoje vaje. Tudi fizkulturniki ne zaostajajo. Pripravljajo se za bližnje fizkulturne nastope. Ni dolgo od tega, kar so naši športniki priredili plesno zabavo ter si z izkupičkom nabavili potrebna sredstva za nogometno skupino.

BILJE

Na prostovoljnem delu

Delavci, ki so zaposleni pri opekarni Saunig — Nemec v Biljah, so pretekli teden organizirali udarniško delo. Dvanajst požrtvovalnih tovarišev je v poldrugi uri okopalo vinograd tov. Albina, ki obsega 1200 kv. metrov.

DORNBERG

Naša mladina

Za progo Samac-Sarajevo je nabrala mladina naše vasi znesek 8000 lir.

Pred kratkim so nam podali mladinci in mladinke lepo uspelo kulturno prireditev. Igrali so „Domna". Potrudili so se in so svoje vloge dobro izpeljali. Občinstvo, ki je v velikem številu — bilo jih je približno 1500 — obiskalo predstavo, jih je nagradilo s hvaležnim odobravanjem.

GORJANSKO

Nekaj novic iz naše vasi

Volitve v mladinski odbor so se vršile tudi pri nas. Udeležba je bila stoodstotna

Za to priliko je gostovalo pri nas prosvetno društvo iz Gabrovca pri Trstu. Igralska skupina je podala dve enodejanki in živo sliko, Rože je na vrtu plela, kar je bilo sprejeto s hvaležnim odobravanjem.

Preteklo soboto smo priredili proslavo O. F. Govorila sta tov. Venče in Korotan. Za zaključek so vsi navzoči zapeli himno »Hej Slovani.«

Obdelava orne zemlje je končana. Pri tem ne smemo pozabiti pripadnikov naše slavne vojske, ki so nam šli vsestransko na roko, da smo obdelali vsak košček zemlje.

IVANJIGRAD-ZAGRAJEC

Proslava OF in delo za skupnost

Združeni z našo slavno vojsko smo letos proslavili 6. obletnico ustanovitve OF. Tovariš nam je z živo besedo orisal slavno pot Osvobodilne fronte v borbi za svobodo ter poudaril, da mora biti pot k obnovi in petletki prav tako slavna kakor ona prva.

— —

Tri nedelje zaporedoma je naša mladina organizirala udarniško delo za pripravo potrebnega materiala za graditev napajališč. Eno nedeljo se je prostovoljnega dela udeležila tudi vojska. Želeti bi bilo, da bi se tega prepotrebnega dela udeležili vsi, posebno pa oni, ki napajališča najbolj rabijo.

KANAL

Na predvečer obletnice OF

Po hribih in na bregovih Soče so v soboto 26. t. m. zagoreli kresovi ter tako naznanili našemu ljudstvu, da se nahajamo pred velevažnim praznikom ,pred praznikom obletnice ustanovitve Osvobodilne fronte, katera nam je prinesla toliko zaželjeno svobodo in s tem na pot boljšega življenja. Kanalski most je bil razsvetljen. Iz Gorenjevasi je kot prva prispela povorka s harmoniko na čelu. Mladina je glasno prepevala in vzklikala. V žaru bakel so prispeli na trg, kjer se jim je pridružila ostala množica iz trga in sosednjih vasi. Domači pevski zbor pod vodstvom neutrudljivega tov. Kazimirja Nanuta je zapel več partizanskih in narodnih pesmi. Ljudstvo je vzklikalo mladi Jugoslaviji, Osvobodilni fronti ter maršalu Titu. Ko so zadnji kresovi že ugašali — bilo je blizu 11. ure zvečer — so se ljudje med splošnim veseljem in petjem razhajali.

Mladi kanalski igralci

Saša Vuga

ZA ŽIVLJENJE

»Odkod pa vi?« Debelušast mornar se je nagnil, namršil obrvi in si natočil pijače. Krčma je bila napolnjena do zadnjega kotička. Krčmar, pristni Argentinec, dobrodušnega, nabuhlega obraza, se je s težavo prerival po gneči. Od časa do časa se je ustavil, položil steklenico na mizo in si z belim predpasnikom otrl pot, ki se mu je nakopičeval na nizkem čelu. Nato se je oddahnil in odhitel dalje. Krog velike železne svetilke, ki je z medlo lučjo samevala pod nizkim stropom, so se zbirale jate komarjev in mušic. Gost, dušljiv dim tobaka se je usipal skozi nizka vrata in sij luči je rezal temo in silil ter se oddaljeval po bisernem morju. V kotu pod lesenimi stopnicami je nekdo prepeval ob zvokih kitare in pijana družba mu je odgovarjala, zibaje se na slamnatih stolicah. Vlačuge v pisanih oblačilih so dražile mornarje, popevale s hripavimi glasovi in se široko krohotale. Upirale so se njihovim pijanim objemom, hlinile so umik ter jim radovoljno padale v naročja. Svež zrak je vel iz morja. In z morjem so duhtele palme, duhtele so rože in noč. V krčmi pa je vse vpilo, pelo in se prerekalo.

Samo ena miza, majhna in zapuščena kot da bi se bila izluščila iz divjajoče in besneče skupnosti, je stala za vrati. In k tej mizi se je obrnil mornar: »No, odkod prihajate?« je ponovil in izpil žgočo tekočino. Pogladil se je po kratki mršavi bradi in, videč, da so njegove besede bob v steno, je zapičil krvave oči v suhega moža, ki je nemo slonel na mizo. Truden obraz, posejen s črnimi kocinami, mu je bil razoran od dolgih in globokih gub. Izpod kape so mu silili rjavi razmršeni lasje in kockasta srajca se je gubila na suhih prsih.

»Odkod ste!« je zavpil mornar. Planil je pokonci, da se je stol s truščem prevrnil. Pijano se je opotekel. Stisnil je pesti, pograbil steklenico jo zavihtel po zraku in treščil na mizo, da se je razletela na vse strani. Košček stekla pa je opraskal nos mladega in vinjenega ribiča. Ribič se je ozrl. Vstal je in se približal. Zagrabil je nogo mize. Hrešče se je odlomila. V mornarjevih rokah se je zasvetilo rezilo. In se je začelo... Mornarji in ribiči so se smeje, radovedno približali in ju obkrožili. Vlačuge so se vrešče oddaljile. Krčmar pa je stokal, pomirjeval, se hotel prebiti skozi gručo. A zaman. Potrt in razburjen si je grizel nohte. Nato se je približal možu v kockasti srajci. Nagovoril ga je. Po malo zadovoljivem odgovoru se je krčmar nasmejal.

»A, ne razumete dobro našega jezika! No, vidite, kakšno neprijetnost ste mi tako napravil. Če se zakoljeta, pride policija in mi zapre lokal. In potem smo na cesti. No, pa odkod prihajate? Je vaša žena?«

Mož se je trudno nasmehnil. Obrnil se je do žene, ki je bleda, izmozgana sedela v stolu, ovita v reven šal. V naročju je stiskala kup cunj, iz katerih je gledala drobna glavica. Dvoje nedolžnih, črnih oči je zrlo v svet in ga motrilo. Žena je težko dihala. Prsa so se ji sunkoma dvigala. V njih je včasih čudno zaškrtalo. Hropla je.

»Iz Trsta« je mož odgovoril. »Trieste...« »Iz Gorice« je žena popravila. »Iz goriške okolice. »Suh kašelj jo je prekinil.

»Italijani torej!« Krčmar se je pogladil po žolto rjavi pleši.

»Slovenci« sta žena in mož dodala. Takrat se je po krčmi razlegel bolesten krik. Krčmar je planil pokonci. Hotel je steči po stopnicah, da bi si z višjega kraja ogledal prizor. Tedaj pa se je gruča nenadoma razgrnila. Štirje mornarji so odnesli krvavega in stokajočega tovariša v varnejše zatočišče. Mladi ribič je v dušku izpil, kar mu je bilo ostalo. Na mizo je zažvenketal sold in ribič je izginil v temo. Nekateri mornarji so sledili ranjenemu tovarišu. Drugi so ostali. Mirno so posedli krog miz in jeli razpravljati o pravkar minolem dogodku. Krčmar se je znova usedel h gostoma. »Hm, zopet bomo imeli sitnosti in opravka s policijo. Tako je, vidita, pri nas. Dva se zakoljeta ali obtolčeta — jaz sem pa tisti, ki vedno gor plača. A, da... Italijana... Slovenca sta torej!! Pa kaj vaju je prineslo v naše kraje, po kaj ste prišli?« Krčmar je položil plavo čepico na mizo. Prižgal si je cigaro in zrl v dim, ki se je leno dvigal v kolobarjih. Tedaj je bleda žena kriknila. Zahropla je. Pljunila je rdeče. Nato se je prijela za prsi, stisnila dete k sebi, padla. Iz ust pa se je vlila črnakri... Krčmar se je stresel. Raztegnil je oči. Mož je planil. Pobral je dete. Od pisanih cunj so se luščile krvave kapljice. Pogledal je ženo. Telo ji je trepetalo v zadnjem, smrtnem boju.

In je šepnil: »Po kruh smo prišli, po življenje!«

Kitara se je oglašala v noč in luna se je vtapljala v tiho, srebrno valovje...

Valentin Stanič

dobrotnik in vzgojitelj goriškega ljudstva

Dne 29. aprila t. l. je minilo sto let, kar je umrl eden izmed prvih pionirjev, ki je neutrudljivo deloval na gospodarskem in kulturnem polju na Goriškem. Ta pionir je bil Valentin Stanič.

Rodil se je 12. februarja 1774 v Bodrežu pri Kanalu iz znane Čerovškove hiše. Ker v tistih časih niso bile šole tako na gosto posejane kakor dandanes, je oče poklical nekega znanca iz tolminskega Loma, da ga je učil pisati in brati. Nato je obiskoval šolo v Trbižu in pozneje v Celovcu, kjer je dokončal gimnazijske študije. Bogoslovje in modroslovje je končal v daljnem Solnogradu. Kot kaplan je nastopil svojo prvo službo na Bajnščicah, nato pa v Ročinju. Končno je prišel v Gorico, kjer je bil povišan v kanonika ter je tudi tam umrl.

Valentin Stanič je bil vsestransko delaven človek. Vse svoje sile je posvetil ljudstvu iz katerega je izšel. Vzgajal ga je, ga učil pisati in brati, ga uril v petju ter ga lakoto ter pomanjkanje in ljudski duhovnik Stanič je stal svojemu narodu ob strani ter mu po svojih močeh pomagal. Ko so ljudje stradali in ostali brez dela se je Stanič obrnil naravnost na cesarja ter utemeljeval prošnjo na čisto svojstven način:

Uns drückt Not,
Franz, gib Brot,
Sonst, o Gott,
Schneller Tod.

Začeli so graditi kanalski most in Stanič je prevzel nadzorstvena dela. Ko je bil prestavljen v Gorico je sprejel še mesto šolskega nadzornika. Zanimivo za našo borbo za Gorico je dejstvo, da mu je že leta 1833 goriški italijanski, ali bolje rečeno furlanski založnik Paternolli tiskal slovensko zbirko pesmi, ki jih je prevedel iz nemščine. Brez dvoma je bil Stanič tudi prvi, ki je otvoril v mestu slovensko knjigarno, kjer so se dobile vse do takrat izišle knjige. Ker je bil silno navezan na ljudstvo, je knjige daroval revnejšim slojem, bo-

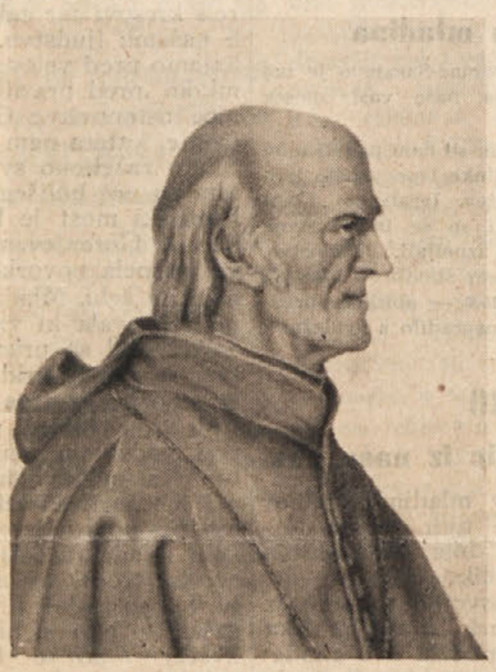

pozanimal za umno sadjerejo ni druge koristne stvari. Sam je skladal tudi pesmi ter si je pripravil domačo tiskarno. Bil je tudi eden izmed prvih slovenskih turistov, saj je živel v časih, ko je bila turistika za naš narod, ki se je šele prebujal, še prava španska vas. Stanič je večkrat obiskal naše vrhove, kakor Triglav, Krn, Mangart in druge naše gorske velikane, To njegovo vsestransko delovanje in udejstvovanje je pokazalo Staniča v napredni luči, saj je dobil čas, da je ljudstvo bodril, ga učil telovadbe in ga pozanimal za zboljšanje kmetijskega orodja. Prebivalstvu Bajnške planote in Soške doline je pokazal važnost cepitve proti nalezljivim boleznim, osobito proti črnim kozam, ki so takrat razsajale. V letih francoske okupacije je zadela deželo huda nesreča. Večletna suša je prinesla s seboj gatejšim pa prodajal. Za revne dijake je ustanovil štipendije. Še po prvi svetovni vojni so slovenski župani v Kanalu nakazovali iz te Staničeve ustanove revnejšim dijakom zneske, da so lahko nadaljevati študije. Eno izmed najvažnejših človekoljubnih del je bila ustanovitev gluhonemnice v Gorici, kateri je bil Stanič res skrben oče. Po svojem značaju je bil dober, vesel in ves prevzet za blaginjo delovnega ljudstva.

Ob stoletnici njegove smrti se ga spominja goriško ljudstvo z veliko hvaležnostjo kot izrednega orača na polju izobrazbe našega naroda, kateremu je posvetil vse svoje moči. Žigosal je krivico, dramil e narodno zavest med ljudstvom in si sam postavil najlepši spomenik s svojim vsestranskim delom med najbednejšim slojem goriškega življa.

Fašistični izpadi

proti bolnici J. A. v Gorici

Ali naj se čudimo, če je bila bolnica pri Sv. Justu v zadnjih tednih kar trikrat zaporedoma napadena? Dvakrat so »neznanci« vrgli bombe in enkrat so na najbolj surov način izzivali našo vojsko in sramotili maršala Tita, najvišjega voditelja jugoslovanske vojske. Pripravo za te teroristične akcije je nudilo provokatorjem in šovinistom profašistično časopisje, ki je od časa do časa izražalo svojo nestrpnost do bolnice odreda J. A. ter takorekoč kazalo pot šovinistom in zločincem. Čeravno bi — po našem mnenju — ne bilo težko izslediti krivcev, se nam zdi, da policija ni napravila svoje dolžnosti. Treba je enkrat za vselej iztrebiti gad'e gnezdo fašis o in teroristov, ki dan za dnem in ob vsaki priliki ogražajo življenja in imovino mirnih meščanov.

DAROVI IN PRISPEVKI

Za Severjev dom v Kojskem so nabrali igralci iz Medane v tovariški družbi znesek 1885 lir.

Za naše sirote sta darovala Justi in Emil Furlan iz Trsta 1000 lir. V isti namen je darovala tovarišica Štih Marija 500 lir.

Skupina delavcev iz Kostanjevice na Krasu je darovala za gradnjo proge Šamac-Sarajevo 1200 lir. V isti namen je poklonila tov. Frančeškin Marija iz iste vasi — sedaj poročena v Milanu — 300 lir.

Vsem — srčna hvala!

Ustanovitev prosv. društva

v Krminu

Po nerazumljivem zavlačevanju je ZVU vendar dovolila Slovencem iz Krmina ustanovni občni zbor prosvetnega društva. Preteklo nedeljo, 27. aprila dopoldne se je sestala znatna množica krminskih Slovencev, ki se zaveda svojih kulturnih potreb.

Tov. Perdih je uvodoma pozdravil vse navzoče člane in prijatelje društva. Poudaril je važnost in pomen ustanovitve prosvetnega društva ter podal besedo predstavniku Zveze prosvetnih društev tov. dr. Andreju Budalu.

V svojem klenem in izčrpnem govoru se je govornik dotaknil naloge, ki jo bo imelo novo društvo za kulturni in politični razvoj najzapadnejših Slovencev, ki pridejo pod republiko Italijo, kateri izražajo svojo trdno voljo po lastnem kulturnem udejstvovanju. Opozoril je zbrane tovariše in tovarišice, da je Italija glasom mirovne pogodbe dolžna dati vsem brez razlike plemena, spola, jezika ali vere vse človečanske pravice in svoboščine, vštevši svobodo izražanja misli, tiska in objavljanja, bogoslužja, naziranja in združevanja. Krminski Slovenci naj se vedno spominjajo tega člena mirovne pogodbe in naj zahtevajo upoštevanje istega, vedno ko bi se jim kratile te pravice. Opozoril je na razumevanje in pomoč, ki nam jo kažejo antifašistične stranke Italije ter njih voljo, da nas podprejo v borbi za naše pravice in svoboščine. Omenil je nadalje, da imamo že stoletja dobre odnošaje s svojimi sosedi Furlani, s katerimi nas vežejo dnevno najboljši prijateljski stiki. Ni dvoma, da bo bratstvo, ki se je porodilo v času Osvobodilne fronte na bojnih poljanah, dalo tudi v bodoče dobre uspehe in še bolj poglobilo vezi, ki nas vežejo z demokratičnimi silami nove Italije.

Za predsednika društva je bil izvoljen zaslužni tov. Perdih, za tajnika tov. Mervič, za drugo tajnico in blagajničarko tov. Rupnikova. Odbor, katerega glavni člani so častno izvršili pripravljalno delo za ustanovitev društva, ki nosi ime „Sonce“, bo od sedaj naprej še bolj čvrsto na delu ter bo rešil vsa vprašanja in naloge, ki bodo vodile mlado društvo k vedno lepšim uspehom.

Za „Dijaško matico“

Za to našo prekoristno ustanovo so darovali pionirji iz Bukovice delni izkupiček nedeljske prireditve 500 lir, učenci III. razreda osnovne šole v Vrtojbi 300 lir, prosvetno društvo „Triglav“ iz Bukovice 2000 lir, ZPP iz Bukovice 1000 lir, odbor Dijaške matice v Komnu 2291 lir in pionirji iz Brega-Krasno (Brda) 144 lir. Vsem darovalcem prisrčna hvala!

Zelenjava v prehrani

V debelih knjigah in v nešteto člankih razpravljajo gospodarstveniki o važnosti kultur in o najracionalnejši prehrani za človeka. Mlada Jugoslavija, ki si je zadala v petletki tako važne načrte z zgraditvijo težke industrije, cest, novih železniških prog ter z elektrifikacijo, je načela tudi vprašanje, kako dvigniti pridelke naše zemlje. Iz članka, ki ga je napisal gospodarski strokovnjak A. Lap, prinašamo sledeče vrste.

V tem ogromnem zaletu so nas do sedaj spremljale razne težave, ki so nam hotele ohromiti voljo in mišice. Vse smo pripisovali posledicam vojnih grozot. Nismo pa pretehtali vseh izkušenosti, ki smo jih doživljali že po prvi svetovni vojni, tem bolj pa v grozotah okupacije, taborišč, kašljanja, slabokrvnosti, obolenja dlesni, zabuhlosti in nagnjenja k prehladom. Vzrok temu je bila podhranjenost. Nobeden ni pomislil na vitamine — sam v sebi je občutil, da je rešitev v jabolkah, krompirju, surovem maslu in črnem rženem kruhu. Če pregledamo statistiko zdravljenj v zavodu za socialno zavarovanje, se čudimo številnim primerom obolelosti delovnega ljudstva. Res nimamo vsega na razpolago. Potrebno se je še marsičemu odreči. Obolenja so tu, zato tudi vzroki — te moramo poiskati, razčleniti in jih odstraniti. Te vzroke moramo pripisati sami sebi ter nenačrtnosti preteklega leta. — Kaj nam je manjkalo preko zime? — Mar mesa in moke? Ne in s tem smo precej izhajali.

Pomanjkanje zelenjadi in sadja nas je enega za drugim položilo za več ali manj dni v posteljo. Našemu telesu so manjkali vitamini, kar je slabilo telo in voljo ter pripravljalo pot boleznim in malodušnosti. Mi pa smo iskali vzroke vsepovsod, samo ne tam, odkoder so izvirali, v nepravilni prehrani. Pozabili smo, da je potrebna iniciativa in načrtnost ne samo pri delu, temveč tudi v prehrani in preskrbi iste.

Sicer so nas te tegobe spremljale skozi leta in leta. Slabe plače delavcev in nižjih uslužbencev niso dovoljevale gospodinjam, da bi kupovale zelenjad in sadje svojim možem in otrokom, razen v dobi preobilice pridelka. Delovnih ljudi je bilo dovolj. Če je eden padel, se je priglasilo 10 novih. Tudi oni, ki so delali v tovarnah, v rudokopih, niso bili na boljšem s svojim zdravjem. Jetika, strašna spremljevalka malega človeka, je grozotno redčila vrste delavstva.

Mar naj trpimo še danes, ko si sami sebi režemo kruh? S tem, da poznamo vzroke, nam je lahko preprečiti zlo in izboljšati zdravje delovnega ljudstva. Premagati moramo miselnost, da je edino mesna hrana najboljša. Tudi v prehrani moramo presekati staro miselnost ter kreniti na novo pot, da bo celotno delovno ljudstvo zadostno in pravilno hranjeno, da bo tako sposobno za nadaljno izgradnjo domovine.

Kje se nahaja največ teh čudovitiv surovin, ki dajejo naši volji in telesu prožnost in vztrajnost? Te najdemo v sadju in zelenjavi. Beljakovine in maščobe dajejo telesu potrebno moč, predvsem energijo, medtem pa skrbi zelenjadni in sadni dodatek za izmenjavo in odvajanje snovi, s čimer ščiti telo pred boleznimi.

Učenjaki so ugotovili, da vitamin A nastopa v telesu poleg drugega kot varčevalec maščob; medtem ko alkohol maščobe uničuje. Nadalje pravijo, da je vitamin A v surovem maslu važnejši kot maščoba sama. Čas in izkušnje prineso marsikaj novega. Nekdaj so dajali v bolnišnicah bolnikom močno beljakovinasto hrano, a malo zelenjadi. S spremembo prehrane — s solatami, presnim sadjem je nastal v zdravju pravcati preobrat. Zardela lica, živahnost otrok so najbolj pričala o pomenu pravilne prehrane.

Ravno letošnja zima nas je posvarila, ko smo v prehrani silno čutili pomanjkanje teh čudovitih vitaminskih snovi, ki jih najdemo predvsem v vrtninah. Od vrtnin imajo največ vitamina A: špinača, listni kapus in listi kolerabic. Posebno važno je v prehrani rdeče korenje, ki ima isto tako mnogo vitamina A. Pomanjkanje vitamina C zaznava telo v slabi odpornosti nasproti boleznim, ki se pričnc s krvavenjem dlesni in končajo s skorbutom. Največ C vitamina je v plodovih šipka, nadalje v jagodah črnega gozdičja, v listih petršilja, v kosmuljah, v mladih listkih kumne, v listnem kapusu, zelju itd. Krompir je čudovit hranilec C vitamina. Žal, da se preko zime C vitamin izgublja iz gomoljev. Mangold, zelen grah, por, redkvica imajo še precej tega vitamina. Vitamin B je dovolj v rženem kruhu.

Vse to znanje nam veleva, da napravimo tele sklepe:

1. napravimo popoln preobrat v prehrani;
2. vzemimo k vsakemu obedu sadje za predjed;
3. vzemimo k vsakemu obedu obrok presne solate in
4. k vsakemu obedu zelenjadno prikuho.

Povprečno se je v srednji Evropi, v mestih in industrijskih središčih porabilo na dan in osebo do 150 g zelenjadi. Prehrana je bila sestavljena iz večine mesnih beljakovin ter je vsebovala premalo zelenjadi in sadja. Zato, bi bilo treba predvideti za prehrano večje količine krompirja, sadja in zelenjadi: 600 g krompirja, sadja 500 g in zelenjave 600 g.

Vižin Karolina

Na grobu

Sedem mesecev več kakor leta tri
tvoje truplo v prezgodnjem grobu leži;
vendar si danes vsa zopet med nami
in duh tvoj nas kliče na delo, nas drami.

O Pavla, ti prva od naših žena,
ki po nasilju sovražnem od nas si odšla,
po tvojem smo zgledu v borbo stopile,
ob grobu odprtem smo ti obljubile,
da ne odnehamo več do tistega dne,
ko v svobodi zavriskalo nam bo srce.

Tovarišica, kako si nestrpno čakala,
da z nami v svobodi se boš radovala,
kako je v tebi življenje kipelo,
kako ti srce je zaman hrepenelo,
da učakalo bi velikega dne,
ko za vselej končano bo naše gorje!

Osamljen tvoj dragi za tabo žaluje,
tvoja mati, tvoj oče v boli zdihuje;
si brata in sestro ljubeča pustila
in nas sovaščanke v žalost zavila.
V spominu nam vedno ti boš ostala,
s svojim zgledom nam pot v delu kazala.

Drobne vesti

V Franciji bo v kratkem uvedeno strogo racioniranje kruha.

— —

V Hamburgu je bila izvršena smrtna kazen nad Rudolfom Hoessonom, bivšim poveljnikom koncentracijskega taborišča v Oswieczinu (Auschwitz).

— —

V pristanišču Texas ob obali mehiškega zaliva je prišlo do eksplozije na neki francoski ladji, natovorjeni s solitrom. Zaradi eksplozije je bilo ubitih najmanj 200 ljudi. Eksplozije so izzvale takšne požare, da je mesto Texas dejansko zbrisano s površja zemlje.

— —

Madridski dopisnik „New York Post-a“ francis Mac Mahon, ki so mu francove oblasti odvzele pravico do bivanja v Spaniji, ji izjavil, da je večina španskega naroda proti francovemu režimu“. Dodal je: „Občutek imam, kot da sem pravkar zapustil eno največjih svetovnih temnic v kateri sedi 25 milijonov ljudi, ki so najbolj občudovanja vreden narod, ki sem ga kdaj koli videl.“

— —

Brazilski časopisi poročajo, da so izbruhnili v Limi, prestolnici Peruja, nemiri zaradi namena vlade, ki hoče uvesti zakon o omejitvi pravice do stavkanja.

— —

Kljub hudemu terorju fašističnega francovega režima v Španiji je španski narod še enkrat potrdil svojo udanost španski republiki, saj so visele, kakor poroča Associated Press, sredi Madrida republikanske zastave v čast obletnice proglasitve španske republike.

— —

Reuter poroča, da so izvozili od novembra t. l. iz britanske okupacijske cone Nemčije v Vel. Britanijo nad 40.000 ton lesa. V Britanijo bodo izvozili na račun reparacij in za kritje stroškov britanskih čet v Porenju za 133.000 funtov šterlingov.

— —

Glasilo indijske muslimanske lige „Don“ (Zora) prinaša vest, da je policija ubila na severozapadni meji 302 muslimana in ranila 6000 ljudi, odkar se je pričela kampanja državljanske neposlušnosti. Zapori so prenapolnjeni tako, da ni prostora za nove aretirance.

— —

Organi poljske varnostne službe so odkrili glavno bolnišnico ukrajinskih tolp „Upa“, ki je bila skrita globoko v gozdovih. V bolnišnici so našli velike količine streliva in orožja.

— —

Med svojim bivanjem v Češkoslovaški so delegati jugoslovanskih in avstrijskih sindikatov obiskali industrijsko mesto Ustje na severnem Češkem. Govorili so tudi z jugoslovanskimi vajenci, ki delajo v industrijskih podjetjih v Ustju.

Razdeljevanje otrobov

Večja množina otrobov je na razpolago za živinorejce, bivajoče v občini Gorica. (Otrobi so namenjeni za krmljenje mlečnih krav in za perutnino).

Okrožno kmetijsko nadzorstvo sporoča, da se bodo morali živinorejci obrniti na statistični odsek kmetijskega nadzorništva v Gorici, Rooseveltov korzo št. 5, II. nadstr. od 8. do 11.30 in od 15. do 17. ure, ako hočejo prejeti nakazila.

Razdeljevanje otrobov se bo pričelo v ponedeljek, 5. maja, in se bo zaključilo z 20. majem t. l.

Odhod in prihod vlakov

na goriški glavni postaji

Od sedaj naprej velja naslednji vozni red za vlake, ki odhajajo in prihajajo na glavni postaji v Gorici:

ODHOD: *v Trst* ob 6.17, 8.30, 11.29 (direkten), 14.2, 16.50 (delavski), 18.9, 20.28, 23.31; *v Videm* ob 6.9, 8.26, 13.36, 17.19 (direkten), 18.30, 21.32; *v Batuje* ob 4.20, 11.30, 18.30.

PRIHOD: *iz Trsta* ob 6.4, 8.7, 8.23, 13.31, 15.48, 17.4 (direkten), 19.15, 21.27; *iz Vidma* ob 6.5, 7.12, 11.24 (direkten), 13.55, 18.4, 20.30, 23.28; *iz Batuj* ob 5.20, 13.25, 20.28.

Novi urnik

Avtobusnega prometa

(Ribijeva družba)

Gorica - Gradež: odhod ob 13. uri, prihod ob 14.40; odhod iz Gradeža ob 6.30, prihod v Gorico ob 8.10.

Gorica - Trst: odhod ob 7.30 in 13.30, prihod ob 8.55 in 14.30; odhod iz Trsta ob 13. in 19. uri, prihod v Gorico ob 14.20 in 20.30.

Gorica - Tolmin: odhod iz Gorice ob 15. uri, prihod v Tolmin ob 16.30, odhod iz Tolmina ob 6. uri, prihod v Gorico ob 7.30.

Gorica - Komen: odhod ob 14. uri, prihod ob 15.15, odhod iz Komna ob 7. uri, prihod v Gorico ob 8.25.

Gorica - Dobrovo odhod ob 17.30, prihod ob 18.55; odhod z Dobrovega ob 6.30, prihod v Gorico ob 7.50.

Gorica - Krmin odhod ob 16. uri, prihod ob 16.30; odhod iz Krmina ob 9.16, prihod v Gorico ob 9.45.

Gorica - Tržič: odhod ob 6.45, prihod ob 7.45; odhod iz Tržiča ob 8. uri, prihod v Gorico ob 9. uri.

Gorica - Čedad: odhod ob 16. uri, prihod ob 17.15; odhod iz Čedada ob 8.30, prihod v Gorico ob 9.45.

Gorica - Videm: odhod ob 7. uri, 12.15 in 12.45, prihod ob 8. uri, 13.15 in 13.45; odhod iz Vidma ob 8.30, 13.25 in 18. uri, prihod v Gorico ob 9.30, 14.25 in 19. uri.

Gorica - Červinjan: odhod ob 8.15 in 17. uri, prihod ob 9.35 in 18.20; odhod iz Červinjana ob 6.30 in 13. uri, prihod v Gorico ob 7.55 in 14.25.

Gorica - Fiumičel: odhod ob 13. uri, prihod ob 14.10; odhod iz Fiumičela ob 7. uri, prihod v Gorico ob 8.10.

Gorica - Palmanova: odhod ob 8. uri, prihod ob 9.15; odhod iz Palmanove ob 6.45, prihod v Gorico ob 8. uri.

Gorica - Medeja: odhod ob 8. uri, prihod ob 8.50; odhod iz Medeje ob 7.10, prihod v Gorico ob 8. uri.

Čitajte in širite „Soški tednik!“

IZHAJA ENKRAT NA TEDEN — Urednik: J. KRISTIJAN BAVDAŽ. Za list odgovarja ALOJZ BUDIN — Uredništvo in uprava: Gorica, Rooseveltov korzo 33/II. Tisk Zadružne tiskarne v Trstu — Tiskano z dovoljenjem AIS a